

Doğa Okulunda 10 Gün

Van Gölü Havzasında Ekoloji Temelli Doğa Eğitimi

TÜBİTAK Bilim Toplum Dairesi desteğiyle bir yılda gerçekleştirilen bilim kampları ve doğa eğitimlerini içeren yaklaşık 50 projeden 20 kadarı doğa eğitimi üzerine. Yürütücülüğünü değişik üniversitelerden çevre eğitimine gönül vermiş akademisyenlerin yaptığı projelerde, katılımcılar doğayı bir laboratuvar gibi kullanma olanağı buluyor, 10 günlük bir süreçte doğayı ve doğaya ait kavramları didik didik ediyorlar. Doğanın okulunda tazelenen, vatanın sadece topraktan ibaret olmadığı, üzerindeki tüm canlı ve cansızların da vatanın bir parçası olduğu anlayışı, vatani koruma bilincine yeni boyutlar ekliyor. Bitkisi, hayvanı, taşı, toprağı, ovası, yaylası, tarihi kalıntılarıyla düşünülünce, vatan kelimesinin anlamı daha iyi şekilleniyor beynimizde. Bu anlayışta olan öğretim üyelerinin sunumları ve uygulamalı arazi ve atölye çalışmalarıyla zenginleşiyor doğa eğitimi projeleri. "Van Gölü Havzasında Ekoloji Temelli Doğa Eğitimi" geçtiğimiz günlerde gerçekleştirilen doğa eğitimi projelerinden biri.

Genelde farklı alanlarda eğitim görmüş 30 kadar genç öğretmen, araştırma görevlisi, yüksek lisans ve doktora öğrencisi doğanın dilini öğrenmek için ekosistemin en çok değişime uğradığı şehirlerden kalkıp geliyorlar. Van'daki doğa eğitimine katılan gençler ilk birkaç gün içinde bu dili öğrenmenin o kadar da kolay olmadığını anlıyor. Sabah erken kalkıyor, kahvaltı edildikten ve kumanyalar minibüslere yüklendikten hemen sonra yola çıkıyor. Her gün Van'ın yeni bir yeri, yeni bir yönü ele alınıyor; bir gün jeomorfolojisi, bir gün tarihi kalıntıları, ertesi gün hayvanları, başka bir gün bitkileri. Gündüzleri doğayı büyük bir laboratuvar gibi inceleyen gençler akşamları günün değerlendirmesini yapıyorlar. Kalınan yer Van Gölü'nün hemen kenarında yer alan Van Hizmetiçi Eğitim Enstitüsü. Yoğun programdan vakit kalınca hemen göl kenarına iniliyor. Yapışmayla bozulmamış karşı sahillerde tek ışık yok. İnsan böylesi ortamlarda daha derinden hissediyor doğanın üzerindeki olumlu etkisini.

Doğayla iç içe geçen günlerde katılımcılar bir yandan bitkileri incelerken bir yandan da yaşama alanları gün geçtikçe daralan, ekonomik çıkarlar için yasadışı yollarla toplanan geofitler (soğanlı bitkiler), bölgeye özgü ters laleler konu ediliyor. Van Havzası'ndaki kuş çeşitliliği izlenirken bir yandan da bir alanda kuşların bulunmamasının işaret ettiği ve ekosistemde yarattığı sorunlar işleniyor. Bir kısmı Urartu döneminden, bir kısmı Ortaçağ'dan, bir kısmı daha yakın tarihten kalmış kaleler, höyükler, manastırlar ziyaret ediliyor.

Proje yürütücüsü Prof. Dr. Ali Fuat Doğu, (Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, YYÜ, Coğrafya) gezilerde Van jeomorfolojisini anlatıyor. Ermeni gruplar tarafından öldürülen yöre halkı anısına kurulan Zeve şehitliği ziyaretinde ise bölgenin tarihine değiniyor ve

tarih bilincinin önemine vurgu yapıyor. Botanik uygulamaları için gittiğimiz Deveboynu yarımadasının sarp dağ yollarını aşarken, Yrd. Dç. Dr. Fevzi Özgökçe (YYÜ, Biyoloji) içinden geçtiğimiz Gevaş orman köylerindeki evlere dikkatimizi çekiyor. Ağaçların kesilmesini engellemek için devletin verdiği güneş panelleri var her evin tepesinde. Sonra yöre halkının gelenekleri, sosyolojik yapısı, doğa-insan ilişkisi irdeleniyor. Proje kapsamında ilk yardım derslerini veren Yrd. Dç. Dr. Hüseyin Güdücüoğlu, (YYÜ Tıp Fakültesi) son zamanlarda Van'ın Erçek Gölü'nde yaşanan, sebebi henüz bilinmeyen kuş ölümleri hakkında bilgi vermek, YYÜ'nde veterinerlik fakültesiyle birlikte yürüttükleri araştırmalardan bahsetmek üzere konaklama yerine geliyor. Bütün bunlar bir yandan ekolojinin sadece coğrafya, botanik, zooloji kapsamında bir konu olmadığını; sağlık, tarih, sosyolojiyi gibi ilk anda aklımıza gelmeyen başka birçok alana da nüfuz ettiğini gösteriyor. Bir yandan da doğa okuluna katılan eğitimcilerimizin çok yönlülüğünü de ortaya koyuyor. Tabii anlatılanlar, yaşanılanlar bu kadar değil. Botanik uygulamaları etkinliği sonrası boşalan su şişelerimizi doldurmak üzere konakladığımız İnköy'de bizlere ikram edilen keçi sütünden yapılmış soğuk ayran unutulacak gibi değil. Hatıralar kadar edinilen bilgiler de değerli. Küresel iklim değişikliği ve yerel yansımalarından doğaya ve müziğe, yöredeki böcek çeşitliliğinden ve çevre sorunlarından yaylacılığa kadar daha birçok konu var program kapsamında işlenen. 10 gün sonunda katılımcılar doğa konusunda farkındalık geliştirmiş ve başkalaşmış olarak evlerine dönüyorlar. Döndükten birkaç gün sonra katılımcıların birkaçından bize deneyimlerini anlatmalarını istedik. İşte katılımcıların doğa eğitimi izlenimleri.

Deve Boynu Yarım Adası

“Aylardan Temmuz... Prof. Dr. Ali Fuat Doğu'nun arayıp 'Van Gölü Havzasında Ekoloji Temelli Doğa Eğitimi'ne kabul edildiniz.' demesiyle başlıyor Güney Marmara'dan bambaşka bir coğrafyaya, Doğu Anadolu'ya uzanan maceram. Amacım, ülkemin yaşadığım yere en uzak köşesini keşfetmek, yok olan değerlerin farkına varabilmek, binlerce yıllık tarihin içine girmek ve daha donanımlı bir öğretmen olabilmek.

Gözlerimi Van Gölü'nün turkuaz maviliğinde açıyorum havada süzülürken kuş misali. Çok geçmeden seriyor göl 'incilerini' kendisini keşfetmeye gelmiş 24 kişinin önüne.

Van Gölü'nün sodalı suyunda yaşayabilen tek balığı 'inci kefalı' olmasına rağmen sulak alanları bir çok sokuşu barındırıyor. Yrd. Doç. Dr. Atilla Durmuş'un verdiği bilgiler ışığında öğreniyoruz ki Akdamar Adası sadece Akdamar Kilisesi'ne değil, ebabil, kerkenez, balıkçıl, güvercin ve Van Gölü martısı gibi türlere de ev sahipliği yapıyor kayalıklarında. Erçek Gölü'nde flamingoları görünce şaşkınlığımızı gizleyemediğimizi itiraf etmeliyim. Ayrıca angıt kuşları, kılıç gagalar, çulluklar ve sumrular aynı yaşam ortamını paylaşıyorlar. Arin Gölü'nde ülkemizin az görülen kuşlarından biri olan mavi gagalı dikkuyruklardan çok sayıda var.

Bendimahi deltası ördekler bakımından da zengin. Van Gölü Havzası'nda 1998'de 142 olarak tespit edilen kuş türü sayısı, 2010'da 213'e ulaşmış.

Eğitim bittiğinde sadece Van'ı değil Türkiye'yi daha iyi tanıdığımı, tarihi, sanatsal, kültürel ve doğal bilgilerle yoğrulup şekillendiğimi hissedebiliyorum. Yurdumun her köşesi görülmesi, tanınması ve korunması gereken ayrı bir cennet. Şimdi bana bu farkındalığı öğrencilerime aktarmak düşüyor.”

Canan Köse, İngilizce Öğretmeni, Uludağ Üniversitesi, Yüksek Lisans

Süphan Dağı Aygır Gölü

TÜBİTAK doğa eğitimine kabul edildiğimi duyduğumda karışık duygular içindeydim. Sevinci ve endişeyi birlikte yaşadım. Endişem, bu kadar kısa zamanda farklı şehirlerden gelen katılımcılarla kaynaşmakta zorlanabileceğim düşüncesinden kaynaklanıyordu. Tüm endişem, kırk dakikalık bir etkinlikten sonra yerini güven ve mutluluğa bıraktı. Sanki sihirli bir el 24 kişiye dokunmuş ve katılımcıların hepsi birbiriy-le kırk yıllık dost olmuştu. Bu sihirli el 'dramaydı'. Daha önce dramayla tanışmışım, fakat burada bir kez daha dramanın iletişim ve etkileşim üzerindeki güçlü etkisine şahit oldum. Doğa eğiti-

mi sürecinde yaptığımız drama etkinliklerinde yağmur olduk, ağaç olduk, göl olduk, salyangoz olduk, duygularımızı dillendirdik. İlk defa kendimi yağmur yüklü bir bulut yerine koydum ve bir bulut gibi düşündüm. Çevre konusunda farkındalık geliştirmek için doğadaki diğer canlılar gibi düşünmeye çalışmanın büyük bir etkiye sahip olduğunu, cansızların da doğadan ayrı düşünülmemesi gerektiğini fark ettim. Tüm bunları yaparken, bir öğretmen olarak fen bilgisi derslerine katacaklarım da kafamda şekillenmeye başladı. Evet, yeni bir kapı daha açılmıştı öğretmenlik hayatımda.

Eğitim programımızın hedeflerinden olan yaratıcı düşünme, kendini ifade etme, etkili iletişim, birlikte çalışma, problem çözme gibi hedefler drama yoluyla öğrencilere kazandırılabilirdi. Bir öğretmen, derslerini konuyla alakalı drama etkinlikleriyle daha eğlenceli hale getirebilirdi.

Yeni kapılar açmanız dileğiyle...

Teşekkürler Van Doğa Okulu eğitimcileri, teşekkürler TÜBİTAK"

Yusuf Kenan Şahiner, Matematik Öğretmeni,
İnönü Üniversitesi, Yüksek Lisans

“Bu eğitimden önce Van deyince aklıma sadece Van Gölü ve canavarı gelirdi. Şimdi ise Van Havzası’ndaki buzul dağların Anadolu’yu ve Mezopotamya’yı besleyen önemli su kaynakları olduğunu, Van Havzası’nın Akdeniz ve Karadeniz biyoçeşitliliğinin keşişme noktasında olması sebebiyle zengin bir ekosistem topluluğu barındırdığını farkındayım.

Eğitim boyunca Van Havzası’ndaki eşsiz güzellikleri, havzanın üzerinde bulunduğu plakalar ve kayaları görme, ülkemizin Nemrut, Süphan, Tendürek ve Ağrı gibi önemli volkanik dağlarını tanıma ve oluşumlarını dair temel bilgileri edinme fırsatı buldum. İshakpaşa Sarayı’na giderken Tendürek volkanından çıkan volkan bombalarını yakından görmek ilginçti, bu bombaların oluşumunu ve özelliklerini, işin uzmanlarından ilk ağızdan öğrenme fırsatı elde ettim.

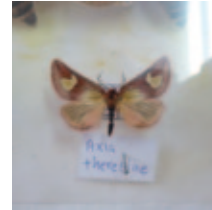
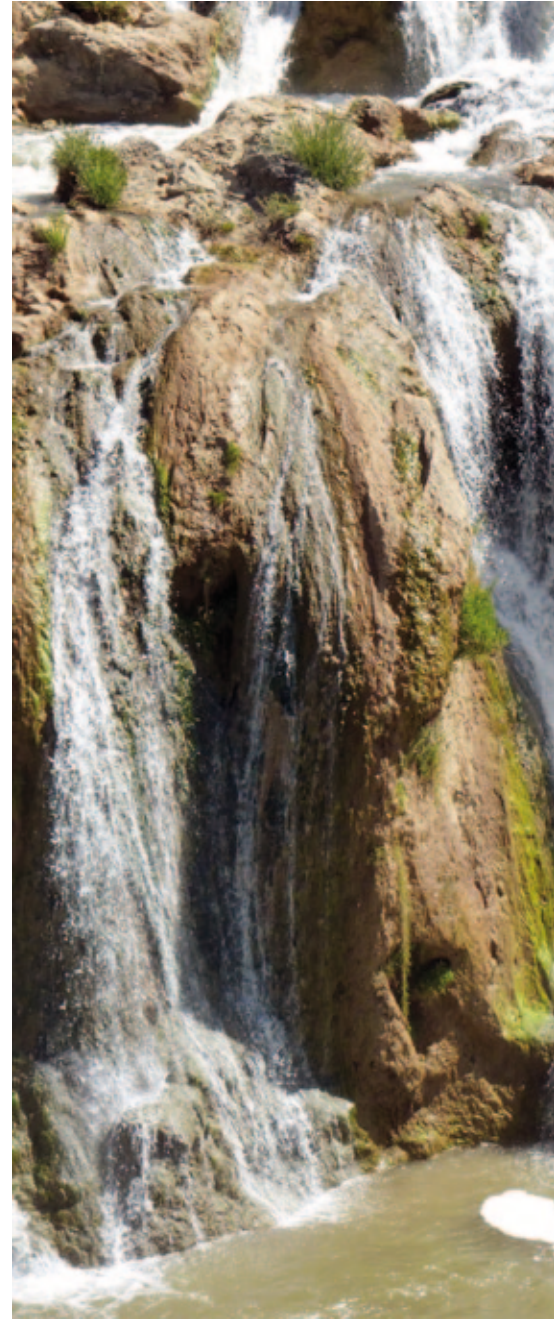
Nemrut kalderası bir şaheser. Çöküntüyle oluşan kalderanın görüntüsüne jeolojik yapı bakımından farklı bir sürü kayaç, soğuk ve sıcak iki göl ve içindeki endemik bitki türlerinin her biri ayrı bir güzellik katmış.”

Ferudun Koçer, Biyoloji, Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans

“Doğa eğitimimiz kapsamında yapılan en etkileyici etkinliklerden biri de Çavuştepe ve muhteşem Hoşap Kalesi’ne yapılan arkeolojik kazı gözlemleriydi. Hoşap Kalesi, üzerindeki aslan kabartmaları ve Farsça kitabelerle göz kamaştırıcı, muhteşem kapısıyla karşıladı bizleri. Urartular’dan kalan kale bugüne kadar onlarca devlete, beyliğe ev sahipliği etmesine rağmen dimdik ayakta kalabilmeyi başarmış ender yapılar-
dan biri. Hoşap Kalesi, içinde barındırdığı zindan, sarnıç, harem, fırın ve mescitle büyük bir kompleksi anımsatmaktaydı. Ziyaret ettiğimiz bir başka etkileyici yapı yine Urartular devrinden kalan Çavuştepe. Taş işçiliğinin en etkileyici örneklerinden birinin sergilendiği Çavuştepe’de tanrı İrmuşini ve tanrı Haldi adına yaptırılan tapınakları, mutfak ve banyo olarak kullanılan bölümlerdeki atık suyu boşaltmak amacıyla oyulan kayaları, yağmur suyundan yararlanmak için yine kayaları oyarak oluşturulan sarnıçları, 2300 yıllık çivi yazılarını gördük.

Bizlere tüm bu yerleri tanıma fırsatı veren Prof. Dr. Ali Fuat Doğu’ya, arkeolojik kazı çalışmalarının ne kadar emek, para, bilgi ve yıllar gerektiren çalışmalar olduğunu fark ettiren Yrd. Doç. Dr. Yalçın Karaca’ya teşekkür ederiz.”

Fatma Dilek, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik., Sakarya Üniversitesi, Yüksek Lisans

Van Gölü Havzasında bulunan endemik bir kelebek türü

Yüzüncü Yıl Üniversitesi Van Gölü Havzası Herbaryumu için katılımcıların kurduğu bir bitki örneği

Nemrut’ta Obsidyen örnekleri toplarken

Fotoğraf: Prof. Dr. Ali Fuat Doğu

Muradiye Selalesi

Küresel iklim değişikliği ve yerel yansımalarından doğaya ve müziğe, yöredeki böcek çeşitliliğinden ve çevre sorunlarından yaylacılığa kadar daha birçok konu var program kapsamında işlenen.

Alakya - Çaldıran ovası Volkan Bombası

“Biyolojik çeşitliliğin konu edildiği botanik uygulamalar Van ve çevresini tanımamız açısından hayli faydalıydı.

Derslikte Yrd. Dç. Dr. Fevzi Özgökçe'nin (Y.Y.Ü) sunumuyla başlayan etkinliğimiz daha sonra arazi çalışmalarıyla devam etti. Bitki örnekleri toplamak ve o yöreye özgü endemik bitki türleri bulmak için Alaca Dağı'na çıktığımızda hepimiz flora, biyolojik çeşitlilik, endemizm, Türkiye'deki tür çeşitliliği ve sebepleri, Türkiye'nin endemik bitkileri, Van ve Bitlis yöresine özgü endemik bitkiler ve bunların tehlike kategorileri hakkında az çok bilgiliydik.

Topladığımız bitki örneklerini (geven, sütleşen, çayır sümbülü vs.) kuruması için gazete kağıtlarının arasına koyup kartonlarla ayırdıktan ve üst üste dizdikten sonra presledik. Çalışmanın 3. aşaması, Dünya İndeksi'nde de yer alan Yüzcüncü Yıl Üniversitesi'nde bulunan VANF herbaryumunu ziyaret etmekte. Önce preslediğimiz bitkileri Fevzi hoca ve asistanlarıyla teşhis ettik, sonra da herbaryumu gezdik.

Türkiye'nin farklı coğrafyalarından gelen katılımcılar olarak her birimiz Türkiye doğasının korunmasında endemik türlerin önemini kavradığımız için şimdi çevremizdeki bitkilere daha duyarlıyız. Biyolojinin farklı bir alt dalı olan mikrobiyoloji alanında çalışmama rağmen artık biyolojiye daha geniş bir perspektiften bakabiliyorum. Gördüğüm bölge bitkilerinin özellikle tıbbi ve aromatik kullanımlarını öğrenmek ve bundan sonra yapacağım çalışmalarda yeni ilaç ham maddeleri ve yardımcı kaynakları olarak bu bitkileri kullanabileceğimi düşünmek heyecan verici.”

Nurcihan Hacıoğlu, Biyoloji,
Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Doktora

Van Kalesi Tuşba

“Bitlis’in kıvrımlı yollarını geçip ovaya vardığımızda karşıma çıkan turkuaz renkli gölü görünce, beklediğimden fazlasıyla karşılaşacağımı anladım. Tatvan’dan bir kısmı görülen, soldan Nemrut kalderası ve Süphan Dağı ile, sağdan ise Güneydoğu Toroslar, Çadır (Artos) Dağı, Ereğ Dağı ile çevrili Van Gölü, tüm ihtişamıyla beni o anda büyülemişti. Daha önce sadece televizyondan gördüğüm Van’a ‘TÜBİTAK’ın Doğa Eğitimi Projesi’ için seçilen 24 şanslı kişiden biri olarak gidiyordum. Botanik alanında doktora yaptığım için bu eğitimin bana katkısı olacağını düşünmüştüm. Doğrusunu isterseniz eğitimin biraz sıkıcı olacağına dair çekincelerim vardı. Ama daha ilk günden haksızlık ettiğimi anladım.

Eğitirmciler çok bilgili, kaliteli ve istekliydi. 10 gün boyunca Akdamar Adası, Van Kalesi, Nemrut krateri, Ahlat Selçuklu mezarları, Muradiye Çağlayanı, Ağrı Dağı, İshakpaşa Sarayı, Çavuştepe Kalesi, Hoşap Kalesi, Çarpanak Adası, Erçek Gölü, İnköy Deveboynu yarımadası, Kedi Evi gibi şehrin tüm güzellikleri uzman eğitimciler tarafından gezdirildi. Hepsi birbirinden etkileyiciydi. Ancak Erçek Gölü’ndeki, teleskopla izlediğimiz flamingolar müthişti. Flamingolar şubat ayının ilk haftasında ülkemize geliyor, kısa bir süre burada kalıp İrana gidiyor. Bu sezondan itibaren de yavaş yavaş Van Gölü havzasına, Erçek Gölü’ne gelip eylül ayına kadar burada kalıyorlar.

Hepimiz gördüklerimizden çok etkilendik. Ancak benim için gezinin en hüznünlü yanı Kedi Evi oldu. Güzelim Van kedileri için Yüzyüncü Yıl Üniversitesi’nde koruma amaçlı çok güzel bir ev yapılmıştı. Ama kediler çok üzgün görünüyordu. Kediler evcil oldukları için insanlara, sevmeye alışıklardı... Oradaki izole yaşam onları mutsuz etmiş olmalı ki stresten çoğunda yara vardı. Belki onları korumak için daha iyi bir yol denenir ilerde... Anlatılacak o kadar çok şey var ki! Bana bunları yaşatan TÜBİTAK’a ve projeyi hazırlayan başta Prof. Dr. A. Fuat Doğu olmak üzere herkese teşekkür ederim.”

Yasemin Akgöz, Biyoloji, Dicle Üniversitesi, Doktora

Çavuştepe kalesindeki harabeler arasındaki boşlukları yaşam alanı olarak kullanan bir tür sürüngen olan keler

Hoşap Kalesi

“27.07.2010

Dün gelir gelmez kendimizi Van Gölü sularına attık, bugün de tekneyle keşfetmeye başlayacağız. İlk durağımız Akdamar Adası. Son zamanlarda politik nedenlerle gazetelerde başlık olan kilisesi ve ada. Tarihe tanıklığın ilk durağı. Yanımızda Yalçın Karaca hocamız var. Akdamar Kilisesi üzerine doktora yapmış bir bilim insanı. Teknedeki halini göreceksiniz, sanki görücüye çıkacak ya da en değerli varlığıyla bizleri buluşturacak gibi heyecanlı. Yaklaştıkça içinde bulunduğumuz gölün bir deniz olduğu duygusu daha ağır basıyor. Adaya ayak basıyoruz; sanki binlerce söz, insan, yaşam akıyor üzerimize. Yalçın hoca hiçbir ayrıntıyı atlamadan kabartmaların, taşların hikâyelerini anlatıyor. 200 kişilik başka bir turist kafilesini anlatımdan o kadar etkilenmiş ki biz de dinleyebilir miyiz diye soruyorlar. Fuat hocamız hemen “elbette, bizim eğitimimizin amacı mümkün olduğunca çok insana ulaşmak” diye yanıtlıyor. Sanki Avrupa’da bir ülkede bir müzedeyiz ya da eski bir anıtı izler gibiyiz. Gözlerimizi Yalçın hocadan ayırmadan, o güne kadar bu topraklarda var olmuş ve kökleriyle getirdikleri her imgeyi duvarlara kazıyan bir işçiliğe ait öyküler dinliyoruz. Mi-

mari yapısıyla, duvar kabartmalarıyla başka hiçbir yerde örneği olmayan bir kilise. Yıllar boyunca yaşayanları kardeşçe birleştirme işlevini, umut ediyoruz ki yapılacak ilk ayınla devam ettirecek.

Kısa bir tırmanış sonrası adanın en yüksek yerine çıkıyoruz, adanın diğer tarafı kuşların. Ebabilleri, kerkenezleri, Van Gölü martılarını gözliyoruz. Sonrasında Van Gölü havzasını bütün ihtişamıyla çevrelemiş dağların morfolojisi ve kayaç yapıları...

31.07.2010

Eğitimi yarıladık; her gün aydınlanır mı insan? Yanıt, evet. Tanıştığımız eğitimcilerin enerjisi, güler yüzleri, bilim dilini anlaşılır kılmaları, gezdiğimiz yerlerde sanatın, sosyal bilimlerin ve fen bilimlerinin harmanlanarak sunulması, günlük politikanın ötesinde bu toprakların ve insanların gerçekliği... İki gün önce arabayla etrafını dolaştığımız Van Gölü’ne bugün tam ortadan bakma fırsatı bulacağız. Çarpanak Adası. Yine teknedeyiz. Yaklaşık kırk dakikalık bir yoldan sonra önce Van Gölü martıları çığlık çığlığa selamlıyor bizleri. Adaya yaklaştıkça sapsarı bitki örtüsünü fark ediyoruz, adanın etrafını çevreleyen su-

yun rengi alışıktığımız Van Gölü renginden farklı bir renk. Yoksa kırk dakika değil de kırk gün mü gittik, reklamlarda gördüğümüz bembeyaz kumsalı ve açık mavi-turkuaz rengiyle ünlü adalara mı geldik?

Ehil ellerden önce sıradan insanın eli değmiş buraya, duvarlara koca harflerle yazılmış isimler bağıyor... Bu kilise de zamanında insanların nasıl bir arada, hoşgörüyle yaşadıklarının başka bir örneği; kapının girişinde aramice ‘Allah’ yazıyor. Kilise duvarlarına işlenmiş her figür hikâyeleriyle bizi bekliyor; adanın en tepesinden bütün Van Gölü’nü, Nemrut’u, Süphan’ı sırayla selamlıyoruz. Adadan ayrılırken başka bir tekneyle dalmaya gelen insanları görüyoruz. Bu bölgede yapılacak ne çok iş var.

Gözlerimiz gördüklerinden memnun, kulaklarımız duyduklarından; ellerimizse hiç dokunmadığı taşları ve bitkileri tanımaya çalışıyor. Sorulacak binlerce soru var. Neden, nasıl, niçin? Gördüğümüz, dokunduğumuz her taşın her bitkinin her yapının bizler için artık ayrı bir anlamı var.

Sema Alevcan, Drama Öğretmeni,
ODTÜ Çevre Mühendisliği, Lisans